

A sokszínű vallási kultúra

Tanulságok, feladatok

ZÁRSZÓ

A sokszínű vallási kultúra – volt a címe konferenciánknak.

Minden vallás megteremti a tanításának megfelelő kultúrát: kialakítja szent helyeit, tárgyi világát, megszerkeszti ünnepi rendjét, a Transzcendenssel kapcsolattartás formáit és szövegeit, hite áthatja gondolkodását, a teremtet világához, benne embertársaihoz fűződő kapcsolatrendjét. A vallás kulturális vetületei révén életvitellé válik, amelynek egyéni és közösségi, kánoni és apokrif formái is létrejöhetnek. Aki tehát a vallási kultúrát kutatja, az gyakorlatilag az élet teljességét vizsgálja, ezért sokféle tudományban kell járatosnak lennie. Ismernie kell több diszciplína módszertanát, és mindezt egységes szemléletté összegyúrva, a választott téma problematikájának megfelelően kell alkalmaznia.

A vallási kultúrát kutató Bálint Sándor ilyen kivételes ember volt. Egyszerre volt járatos a teológiában, annak különböző részterületein, valamint a világi tudományok: az építészet, a zene, az irodalom, a nyelvészet, a művészet- és a művelődéstörténet számos területén. Könyvei, tanulmányai jól dokumentálják ezt. Mindezeket a diszciplínákat – a sor még bővíthető volna – történeti látásmódú néprajzi szemlélettel foglalta egységbe. A történetiség vagy más szavakkal a folytonos változás szem előtt tartásával és a mindennapi élet összefogó keretén keresztül tudta megragadni és keretbe foglalni az egymással szorosan összefüggő, egymást kiegészítő vagy éppen feltelező kulturális elemeket. Ez a sokrétű háttértudáson alapuló szintetizáló szemlélet legtöbb munkájában megmutatkozik. Sok esetben a Szentírás tanításából indult ki és az üdvtörténet eseményein keresztül jutott el egységes látásmódjával a közösségi és az egyéni vallásgyakorlás, a lelkiégtörténet koronként változó, sajátos arculatot mutató kulturális formáihoz.

Napjainkban kevés kutató van birtokában ilyen széleskörű ismeretnek és szemléletnek. Ezért a vallási kultúra kutatásához többféle diszciplínát képviselő szakemberre van szükség. Kutatócsoportunk munkatársai is csupán néhány szakterületet fednek le munkájukkal. Azaz együtt sem tudjuk mindazt és úgy folytatni, ahogyan az

Bálint Sándor munkáiban megjelent. A magunk sajátos területén azonban új források bevonásával, megújuló módszerekkel, új összefüggések feltárásával gazdagítani és finomítani tudjuk a Bálint Sándor által megrajzolt kulturális képet.

Szőke Balázs munkatársunk kutatási területe a középkori és koraújkori építészettörténet. Specializációja: a régészeti és épületkutatási adatok, levéltári tervek összegzése a történeti forrásokkal, valamint rajzi rekonstrukció készítése a művészettörténeti, néprajzi analógiák használatával. Ő a feltárt forrásadatok alapján a háromdimenziós rekonstrukcióknak mestere. Előadásában egy 13. századi nemesi kúria elméleti rekonstrukcióját ismertette. Kutatási területe Bálint Sándor munkásságának építészeti és művészettörténeti vonulatához kötődik.

A zenetörténész és népének-kutató Miklós Réka a soknemzetiségű Délvidéken a különböző nyelvi kultúrákban jelen lévő katolikus népénekanyagot kutatja. Az egykori Bács-Bodrog és Torontál vármegyék – a mai Vajdaság – területén a kézíratos népénekeskönyveket tárja fel módszeresen. Távlati célja, hogy a különböző nyelvű, de azonos egyházigazgatási keretben, egymás mellett élő katolikus lakosság énekkincsét feltárja, közreadja; megvizsgálja az énekkincs forrásait, egymásra hatását és történeti változásait. Ebből a kutatásból ismerhettük meg egy kántor kézíratos énekeskönyveinek anyagát.

Kutatócsoportunk munkatársa, Frauhammer Krisztina, a Magyar Zsidó Múzeum és Levéltár levéltárosa, a szegedi hitközség archívumának vezetője. Az imádságos könyveknek, a vallásosságban a női szerepeknek nagy szakértője, utóbb pedig a zsidó vallási és társadalmi kultúrába dolgozta be magát. Előadásában azokról az elterelő gyakorlatokról beszélt, amelyekre a szocializmus vallás- és egyházellenes éveiben a zarándokok rá voltak kényszerítve.

A templomok oltárai, a templomokban ábrázolt szentek hűen tükrözik egy-egy kor lelkiségi vonalát, a lelkiségi „divatok” változásait. Az új tiszteleti formák és kultuszok aztán előbb-utóbb megjelentek az otthonok vallási tárgyai között, a magánáhitat keretei között. Az egyes korszakoknak megvolt a maga sajátos, domináns stílusa. Egy 19-20. század fordulóján élt oltárépítő, szobrász és aranyozó mester elsősorban a neoromán és a neogótikus stílus alapján dolgozott és készítette el a megrendelők igénye szerinti oltárokat, a szentek szobraikat. Nagy Nepomuk János oltárépítő tevékenységét eddig nem ismertük. A kutatás eddig harminc, főleg délvidéki és partiumi templomban dokumentálta munkásságát. Tevékenysége nemcsak a megrendelők igényeit szolgálta ki, hanem formálta a hívek ízlését is. Erről Barna Gábor beszélt.

Bálint Sándor külön monográfiában dolgozta fel a szegedi ferences kolostor, kegyhely hatását a szeged-alsóvárosi társadalomra, annak lelkiségére. Ehhez az irányhoz kötődik Kiss Norbert, aki előadásában a ferences lelkiség megújulásáról beszélt az obszerváns rendi reform utáni időkből. E reformot XIII. Leó pápa szorgalmazta. A levéltári és sajtóforrások alapján végzett kutatás kiegészíti Bálint Sándor alsóvárosi ferences kutatásait.

Konferenciánk elején Serfőző Levente, a Szeged-Csanádi Egyházmegye Katekétikai Intézet vezetőjeként, az egyházmegye katekétikai helynökeként Bálint Sándor boldoggá avatási eljárásának aktuális eseményeit, eredményeit ismertette. Az intézet és munkatársai hatalmas munkát végeztek a már tiszteletre méltó Bálint Sándor példamutató életének megismertetésében kiadványok, konferenciák, fiatalok számára meghirdetett vetélkedők formájában.

Bálint Sándor életpéldájának felmutatásával indult a szimpózium és Bálint Sándornak a Móra Ferenc Múzeumban őrzött hagyatékának a bemutatásával zárult. Erről a gyűjtemény kezelője s legkiválóbb ismerője, Glässerné Nagyllés Anikó muzeológus beszélt, aki emellett az SZTE Történelemtudományi Doktori Iskola doktori hallgatója. A Bálint Sándor-hagyaték nem egy lezárt, holt anyag. Egyrészt folyamatosan gyarapodik a tisztelet megújuló tárgyi emlékeivel, másrészt pedig forrásul szolgál a Bálint Sándori életmű kutatásához. A bemutatás rövid áttekintést ad a hagyaték pillanatnyi helyzetéről, és a Bálint Sándor gyűjtemény gyarapodásáról.

Kutatócsoportunk munkatársai és jövőbeni konferenciáink meghívott előadói a Bálint Sándori életműhöz kötődve kutatják és elemzik a vallási kultúra legkülönbözőbb területeit, finomítva ismereteinket egy-egy témakörben, dokumentálva és értelmezve a változó jelenségeket. A Gál Ferenc Kutatóintézet „Bálint Sándor” Vallási Kultúrakutató Csoportja ennek a munkának kíván ösztönzője lenni.

Barna Gábor kutatóprofesszor